

Med utgangspunkt i Adresseavisens arkiv siden det første nummer fredag 3. juli 1967, går journalist ODDVAR VALSTAD vår spennende historie nærmere etter i sømmene.

Slik var det

110208

NS-folk i arbeid

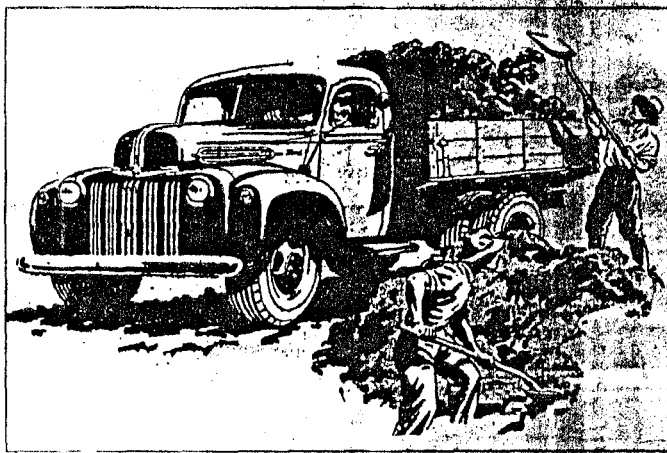
«NS folkene bør skytes! Eller i beste fall sendes på tvangsarbeid på Bjørnøya – for livstid!» Klare utsagn fra mange såkalte gode nordmenn like etter frigjøringen våren 1945. 17 måneder senere, i september 1946, var tonen noe mildere. I allfall hvis en skal dømme etter Adresseavisens «Ukens Gallup». Men fortsatt mente mange at landssvikerne måtte settes til tungt tvangsarbeid, selv etter at de hadde sonet sin straff.

BAKGRUNNEN FOR denne gallup var at Arbeidsdirektoratet nettopp hadde fremsatt sitt første arbeidskraftbudsjett. Etter omfattende undersøkelser og kalkyler var direktoratet kommet frem til den konklusjon, at det ville bli mangel på arbeidskraft i flere år fremover. Og, for tiden var var landssvikernes Norges største arbeidskraftreserve.

Men hvordan så befolkningen på utsiktene til å få landssvikere på sine arbeidsplasser? I avisene landet over hadde det allerede vært oppslag om protester og tumulter blant arbeiderne når NS-folk, som hadde sonet sin straff, var blitt tatt inn i arbeidsstokken.

Opinionsmålingen ville vite om folk flest mente at disse burde få konkurrere om arbeidsoppgavene på like vilkår som andre. Eller fantes det bestemte typer arbeid de ikke burde få?

Norsk Gallup Institutt spurte et representativt utvalg av befolkningen. Det første spørsmål lød:

Mange nordmenn mente at NS-folk etter å ha sonet sin straff burde settes til hardt tvangsarbeid.

Mener De at folk som er dømt for landssvik og har sonet sin straff skal kunne få arbeid på like fot med andre? Svar:

Ja 55 prosent
Nei 39 prosent
Vet ikke 6 prosent

«Vet-ikke-prosenten» var som en ser meget lav. Hvilket skulle tyde på at spørsmålet var av brennende interesse for hele befolkningen.

Mens tilhengere og motstandere av forslaget var temmelig jevnsterke innen den mannlige del av befolkningen (48 prosent ja mot 47 prosent nei), var tilhengerne av stor majoritet blant kvinnene (61 prosent mot 31 prosent).

Oppdelingen av svarene på alders- og inntektsgrupper viste at motstanderen mot å oppta landssvikere på arbeidsplassen steg fra de eldste til de yngste, og fra de høyeste inntektsgrupper til de laveste.

Motstanden var noe mindre i landets tre største byer enn i andre deler av landet. Landsdelsvis var den minst i Nord-Norge og størst på Sørlandet.

Partipolitisk var det bare blant dem som stemte med Arbeiderpartiet at det var flere motstandere enn tilhengere. Mest stemt for å oppta landssvikere på arbeidsmarkedet på like fot med andre var tilhengerne av Høyre og Kristelig folkeparti.

Uoppfordret ble det gitt en rekke kommentarer. Både av dem som svarte ja og dem som svarte nei. Ordnet gruppevis er kommentarene som følger:

Landssvikere bør kunne få arbeid på like fot med andre:

Når de har sonet sin straff, bør de likestilles med andre, 32 prosent. Bør være en selvfølge, 27 prosent. Hvis de erkjenner sine feil, 10 prosent. Ellers ville de ligge staten til byrde, syv prosent. De må arbeide for å leve, seks prosent. De bør opptas

i samfunnet igjen, seks prosent. De bør få sin sjanse, tre prosent. Ja, men ikke alle, tre prosent. Ingen pariakaste, to prosent. Vi trenger all arbeidskraft, en prosent. Bør med tiden likestilles, en prosent. Andre svar, to prosent.

Landssvikere bør ikke kunne få arbeid på like fot med andre:
Arbeid må de få, men andre må foretrekkes, 25 prosent. Forbrytelsen for stor, 13 prosent. Sårene leges ikke så fort. De må ta følgene av hva de har gjort, 11 prosent. Bare underordnede stillinger, ni prosent. På ingen måte, fire prosent.

Landssvikere kan ikke straffes for hardt. Burde vært skutt alle sammen, fire prosent. Må ikke komme i veien for jøssinger, fire prosent. De straffes for mildt, tre prosent. Landssvikere det verste som finnes. Ikke verdige til å bli likestilte, tre prosent. Forbrutt seg mot landet, tre prosent. Vanskelig å arbeide sammen med, tre prosent. Ikke å stole på. Upålitelig, dårlige menneaker, tre prosent. Mange er ennå ikke ferdig med nazismen, to prosent. Ville føle meg uvel sammen med dem, en prosent. andre svar, 10 prosent.

Hva slags arbeid bør landssvikerne ikke kunne få?

Alle de som svarte at landssvikerne ikke burde kunne få arbeid på like fot med andre, ble videre spurt om hva slags arbeid de ikke burde kunne få. Svarene:

Offentlige stillinger, 41 prosent. Ledende stillinger, 35 prosent. Tillitsverv, syv prosent. Offentlige eller ledende stillinger, fire prosent. Lærere, tre prosent. Lærere, prester, politimenn, dommere, en prosent. Prester, en prosent. Militære, en prosent. Politiske stillinger, en prosent. Andre svar, seks prosent.

Noen antydte også hva slags arbeid landssvikerne burde settes til, nemlig: Tvangsarbeid, tungt kroppsarbeid, skogsarbeid, jordbruksarbeid, veiarbeid, «samfunnsnyttig» arbeid, gjensreisningsarbeid, arbeid som ingen andre ville ha.

World copyright Adresseavisen og Norsk Gallup Institutt A/S.

Slik var det,

også...

Ønsker du at vi skal ta opp et spesielt historisk emne, gjør med glede det.

Du må sende oss bilder, spørsmål, forslag og kommentarer. Hvis nødvendig, kan vi utfylle ditt bidrag ved å grave frem godbiter fra avisens egen skattkiste: vårt arkiv gjennom 229 år!

Skriv eller ring til
ODDVAR VALSTAD
tlf: 72501534
Adresseavisen,
Postboks 6070
7003 Trondheim

Noe mer intenst storslaget enn folkefesten for Fritjof Nansen og hans besetning i Trondheim lørdag 29. august 1896, «har en vel aldrig havt i Trondhjem før.»

«Begeistringens Bølger gik saa høit som vistnok aldrig før, og Jubelen brød løs i betydelige, rungende Udslag uden Baand og Skranke, uhindret af den bekjendte trønderske Træghed, Tilbageholdenhed og Tausshed, som den helt brød igjennem.»

Exercerhuset og de tilstødende Værelser i den militære skolebygning samt Turnhallen, – hvortil der var aabnet Adgang fra Exercerhaven, – var overordenlig vakker og smagfuldt dekorered med Flag, Krands og Grantrær, saa disse Lokaler dannede ordentlige Feslot, hvor man ubetinget maatte finde sig hyggeligt

og vel tilmode. Og paa Exercerhaven var reist en Tribune, klædt med Granbar, for Musikken, Festkomiteen og Nansen og hans Mænd.

Omkring 4-5000 Mennesker havde indfundet sig - Mennesker af alle Samfundsklasser, fra Noblersten til Arbeideren, saa det var en Folkefest i Ordets aller egentligste Forstand.

Nansen og hans Mænd indfandt sig ved 10-Tiden om Aftenen. Da brød det med engang løst med en sand Orkan af Hurraraab, Haandklap og Jubel, der ingen Ende vilde tage.

Paa Exercerhaven greb man snart Nansen, snart Sverdrup, Johansen og flere af dem og rendte med dem i Triumf paa Guldstol rundt Tribunen, medens

Mængden jublete og ordentlig skreg af Begeistring. Dette gjentog sig Gang paa Gang ogsaa, efterat de var kommet op paa Tribunen, hvor man løb op, greb dem og satte afsted i vild Jubel paany.

Da den vildeste Jubel havde lagt sig noget, traadte Redaktør Løken op paa Talerstolen og talte for Expeditionen. Han begyndte med at minde om hvad det vilde sige, at man kom sammen til Fest og jublete, fordi noget stort var udført. Der var da noget, man kunde føle Stolthed og Lykke over. Disse Mænd havde udført noget saadant, der i sit Slags stod over alt, hvad Sagaen berettede om, og man hidtil kjendte.

(Trondhjems Adresseavis, 31. August 1896)

Nansen-festlighederne